

LBRIS

We know
books

Dorin Ștefănescu

SCRIERI IV

POETICA IMAGINII

O FENOMENOLOGIE A INAPARENTULUI

POETICĂ
FENOMENOLOGICĂ
LECTURA IMAGINII

E I K O N

București, 2024

POETICA IMAGINII

O FENOMENOLOGIE A INAPARENTULUI

CE SE PUNE ÎN VEDERE	7
Repere pentru o poetică a imaginii <i>in nuce</i>	7
Note introductive la fenomenologia inaparentului	13
Din perspectivă inversă: mai-mult-ca-aparentul.....	21
I. ICONOLOGII	27
Imaginea în filosofia lui Schelling	28
Imagine originară, imagine-copie și imagine-replică	28
Punerea în imagine sau puterea de uni-formare	36
C. G. Jung. Fondul obscur și	
lumea imaginilor interioare	47
Funcția comprehensivă a intuiției	47
Marile imagini – o lume în oglindă	54
Dialectica punerii-în-formă estetică și a înțelegerii	58
Henry Corbin. <i>Mundus imaginalis</i>,	
un concept pentru o altă lume	64
Imaginal vs. imaginar.....	64
Imaginația activă.....	68
Emmanuel Lévinas. Venirea din origine	
ca venire la vedere	71
II. POETALUL	79
DONAȚIA INAPARENTULUI	80
Rostirea esențială. Pornind de la Heidegger	80
Deschiderea poemului: spre ființarea poetală	80
Imagemul sau imaginea ca punere-în-posibil.....	85
Despre fiind ca originar al posibilului	88
Două moduri de a închide poemul.....	93
Logica inimii și conferirea de imagine	97

Hans-Georg Gadamer.

Intuiția care privește imaginea	103
Imaginea și problema reprezentării	103
Inaparentul ca nereprezentabil și imprezentabil	105
Din unghiul de vedere al perspectivei inverse	108
Categoriile imaginale, forme de semnificare	113
Despre imaginile matriciale.....	117
Distanța care dă imaginea	117
Retragerea sensibilului	120
Diferența pusă în distanță.....	123
O hermeneutică fenomenologică	127
 FENOMENOLOGIA IMAGINII	139
Imaginea în fenomenologia lui Gaston Bachelard	139
Cinetica imaginii și principiul tăcerii	139
Funcția irealului. Bachelard și Sartre	143
Imaginea poetică: o ontologie directă.....	149
Cum înțelegem imaginea.....	153
Mikel Dufrenne. Sinteza dintre imaginație și intuiție....	157
Fondul, principiu al începutului	157
Reculul și deschiderea	163
Pre-realul vizibil: o lume a pre-formalului.....	167
Paul Ricœur. A vedea ca sau	
hermeneutica raportului de asemănare.....	175
Metafora – imaginea asociată și noua relevanță	175
Locul inaparentului	182
A lăsa să fie ceea ce se arată.....	188
Gilbert Durand.	
Imaginea simbolică – epifania unui mister	192
Roger Munier. Despre început ca ridicare la putere... 	201
Fără precedent. Wolfgang Iser	
despre imaginea imaginată.....	210
Jean Burgos. A vedea altceva și altminteri.....	218
 Bibliografie.....	227

Scurtă notă introductivă.....	239
I. PERSPECTIVE ALE INAPARENTULUI.	
INTERPRETĂRI.....	241
Lucian Blaga și misterul deschis al originarului	241
Minunea prin care se vede.....	241
Ce rămâne în vedere.....	247
Ion Barbu. Lucrurile care se văd și	
forma increatului	250
Imaginea-undă	250
Decreația vizibilului.....	258
B. Fundoianu sau inimaginabilul priveliștii	262
Lumină și transparență: o viziune a sufletului.....	262
Scena originară.....	268
Ion Vinea și epifania vizibilului.....	273
Irealizare și desensibilizare.....	273
Departele – un peisaj evacuat.....	278
Perspectiva inversă în poezia lui Adrian Maniu.....	283
Ion Pillat. Jocul imaginii în fuga ființării	291
Vederea din umbră – în lumina neobișnuitului	291
Ce dă transparența.....	296
Epifania ca diafanie	298
Dan Botta. Despre sufletul poemului.....	303
Diafanul ca unduire.....	303
<i>Khôra</i> sau ovalul inimii.....	306
Cerul, formă a inaparentului.....	311
Diafan și perspectivă a inaparentului	
în <i>Patmos</i> de Ilarie Voronca.....	316
Vasile Voiculescu. Cine duce cerul mai departe.....	323
A treia lume: splendoarea dintre lumi	323
Inima prin care se vede cerul	330
În numele iubirii: căderea în forma de sus.....	338

Dimitrie Stelaru. Reversul dezvăluit.....	342
Nichita Stănescu. Patru ipostaze ale luminii care taie vederea	348
Sorin Mărculescu. Dubla intuiție și definirea prin precursorat.....	358
În lumina pre-vederii.....	364
Ștefan Aug. Doinaș.	
Despre real ca distanță a imaginii	367
Reducția revelatoare	367
Locul posibil – zarea dintre lucruri.....	380
Apariția din miezul dispariției.....	384
Cezar Baltag. Lumea ca transparență sau realitatea lui a-fi-ca	388
Transferul în pre-făcut	388
O ontologie a posibilului.....	393
Daniel Turcea. O „fără de nume străvezime”.....	399
Treptele decreației	399
Imaginea de sub imagine	405
O artă a im prezentării	416
Poetica lui Ioan Alexandru sau drumul spre ființă ..	420
Dus-întors. Adorare și contemplare	420
Imnele bucuriei, de la asceză la kerygmă	430
Ce e făcut să crească	441
Urma fără formă și apariția deschisă în Poezia lui Petru Creția	446
Mircea Ivănescu sau imaginea absenței de imagine	452
Aurel Pantea. Poemul ca dezvoltare în negativ	460

II. CHIPUL DE SUB IMAGINE.

MICROANALIZE	469
Realitatea irealului (Camil Baltazar).....	469
Dinamica ascendentă a imaginii (Iulian Vesper).....	471
Paradoxul sublimării pure (Al. Philippide)	473
Imaginea neînțelesului (Emil Botta).....	476

Revelarea dispariției (Dan Laurențiu)	478
Forma prin care se vede (Gabriela Melinescu)	480
Imaginea în albia formei (Ileana Mălăncioiu)	482
O clipă de vedere (Constanța Buzea)	484
Cuvântul care se vede (Gellu Naum)	486
Levitația vederii (Leonid Dimov)	489
Cuvântul de la început (Mircea Ciobanu)	493
Pre-fața inaparentului (Alexandru Miran)	496
Imaginea nevederii (Alexandru Grigore)	498
Creația in-formată (Grigore Hagiu)	501
Imaginea retrasă (Gheorghe Istrate)	503
Vălul care dezvăluie (Adrian Popescu)	505
Chipul de sub imagini (Irina Nechit)	508
Restaurarea chipului din nimic (Dan Damaschin)	510
Chipul ascuns în lumină (Nicolae Ionel)	515
Cuvântul care deschide vederea (Ion Mureșan)	517
Exilul vizibilului (Andrei Zanca)	522
O avanscenă a inevidentului (Kocsis Francisko)	524
Nevăzutul zidirii (Zeno Ghițulescu)	526
Dincolo de evident (Nichita Danilov)	528
Golul transparent (Friedrich Michael)	532
Drumul vederii. Înapoi și de la capăt (Liviu Georgescu)	534
Altfel decât a vedea (Teodor Dună)	538
Imaginea de sine (Dan Coman)	540
Eul e altul (Claudiu Komartin)	543

POETICA IMAGINII

O FENOMENOLOGIE A INAPARENTULUI

„Doar imaginea păstrează ceea ce a fost
întrevăzut. Dar imaginea odihnește în poem”.

Martin Heidegger

CE SE PUNE ÎN VEDERE¹REPERE PENTRU
O POETICĂ A IMAGINII *IN NUCE*

Studiul de față urmărește să traseze liniile directoare ale unei *poetici a imaginii*, punând sub interogare statutul ei seminal, elementul bazal sau nucleul impresentabil – ceea ce vom numi *imagem* – învelit în stofa reprezentării, cu referire la funcția pe care o are în constituirea semnificabilului originar. Deschide o astfel de imagine de sub imagine un orizont al prezenței în manifestabilul unui fenomen infra-textual? Altfel spus: ceea ce pre-semnifică în mod originar se dă înțelegerii în „trupul” unei imagini de substrat, într-o configurație grăitoare? Cum putem surprinde, dincolo de corpul poetic, dar prin limbajul semnificant al acestuia, chipul *inimaginabil* al trupului poetal, în locul incert – ezitând între *realia* și *fictia* – în care ceva apare în perspectiva deschisă de un nou punct de vedere?²

¹ O versiune prescurtată a acestui studiu introductiv a apărut cu titlul „Poétique de l’image. Structure diaphane et phénoménologie de l’inapparent” în *Meta: Research in Hermeneutics, Phenomenology, and Practical Philosophy*, vol. VI, no. 1, 2014, pp. 361-377.

² Referitor la concepte precum intuiție eidetică, înțelegere albă, corp poetic sau trup poetal, pe care le vom folosi în prezentul volum, trimitem la cartea noastră *Înțelegerea albă și alte locuri de întâlnire*, în *Scrieri III*, Eikon, București, 2023, pp. 283-348. Cf. „La compréhension blanche. Herméneutique phénoménologique et révélation de la chair poétale”, în *Meta: Research in Hermeneutics, Phenomenology, and Practical Philosophy*, vol. V, no. 1, 2013, pp. 179-200.

Aici, mai mult decât oriunde, filosofia și poezia nu se împlinesc una fără cealaltă, ci una pe cealaltă, regăsindu-și rădăcina comună într-o rostire originară.³ „Un dialog al gândirii cu creația poetică” nu numai că este posibil, dar și necesar, întrucât „amândurora le este proprie o relație privilegiată, chiar dacă diferită, cu limba”.⁴ Totuși, carența conceptului constă în faptul că rămâne mereu dincoace de ceea ce el conceptualizează, exceptând situația în care el apelează la intuițiile care îi hrănesc meditația, păstrându-l „inspirat” de gândirea precritică a originarului.⁵ Dimpotrivă, cuvântul poetic, în rezonanța gândirii goale, face loc celebrării, adeziunii: „aici gândirea mea se contopește cu lucrurile, trece prin ceea ce ele semnifică în mod absolut”.⁶ Dincolo însă de o contopire ori de o absorbție a lor, ar fi mai nimerit să vorbim de o *orientare* a chemării semnificabilului, de un apel care este chiar esența atât a exigenței scriiturii, cât și a răspunsului hărăzit lecturii. Orientare ce mută centrul de greutate, din circularitatea relației dintre întrebare și răspuns, în chiar calea, de reciprocă atingere, care leagă

³ „Căci arta și filosofia împreună nu sunt fabricări arbitrare în universul «spiritual» (al «culturii»), ci contact cu Ființa tocmai drept creații” (Maurice Merleau-Ponty, *Le Visible et l'Invisible*, Gallimard, Paris, 1964, p. 251).

⁴ Martin Heidegger, „Limba în poem”, în *Originea operei de artă*, Humanitas, București, 1995, p. 310. „Dialogul gândirii cu creația poetică nu poate să slujească Poemul decât pe o cale mediată. Iată de ce acest dialog este pândit de primejdia de a perturba rostirea proprie Poemului în loc de a-l lăsa să cânte în propria-i netulburare” (*ibidem*, p. 311).

⁵ „Poate că poezia exprimă o experiență autentică și semnificativă. Și poate că metafizica nu poate apela la altceva decât la a urmări atare inspirații, singurele intuiții din care se pot hrăni conceptele sale, singurele apeluri la o gândire precritică; aceste intuiții unesc filosofia cu originile experienței omenești, cu resorturile oricărei meditații” (Mikel Dufrenne, *Poeticul*, Univers, București, 1971, p. 205).

⁶ Roger Munier, *La Pensée totale*, Courier du Centre International d'études poétiques, Bruxelles, nr. 31, 1961, p. 3.

chemarea de răspuns. Înțelegerea stă sub semnul chemării; ea e chemată, convocată de ceea ce apare și începe să semnifice așa cum nu a făcut-o până atunci. Este ceea ce Munier numește „dimensiunea de necunoscut”, aceea a unei „apariții uitate”,⁷ fața nevăzută a lucrurilor, locul pre-scriptibil al rostirii în care se va înscrie cuvântul poemului. Subiectul înțelegerii aproape că își pierde subiectitatea, el nefiind subiect al unui sens și nici măcar al unui limbaj. Cel care înțelege ascultă, stă în ascultare, e martorul tăcut al ivirii semnificabilului.⁸ În această situație, „nu există subiect (...) decât rezonant, răspunzând unei chemări, unei convocări de sens”.⁹ Prin urmare, o înțelegere care nu dă sens, ci primește sensul la sine. Îl primește însă nu doar fără concept, ci și *fără imagine*? Imaginea – simplă repetiție sau reproducere a ceea ce este – dă de văzut lumea sub chipul aceluiași, nefăcând decât să spună ființa prin manifestările sale. În această accepțiune, imaginea ne oferă chipul „obiectiv” al unei prezențe impersonale, indiferente, fascinația unui discurs alienant.¹⁰ Dar înțelegerea *este* în lucruri – acolo unde ele încep să (se) semnifice – și nu în imaginea pe care

⁷ Roger Munier, *La Dimension d'inconnu*, José Corti, Paris, 1998, p. 35.

⁸ „Locul în care limbajul se pierde și ne scapă este, în același timp, locul în care el se regăsește pe sine, în care e *rostire*. (...) Limbajul operează și devine el însuși, de fiecare dată, ca putere ce *descoperă*, manifestă și aduce lucrurile în lumină; iar în fața a ceea ce spune se așterne *tăcerea*” (Paul Ricoeur, *Le conflit des interprétations. Essais d'herméneutique*, Seuil, Paris, 1969, p. 68).

⁹ Jean-Luc Nancy, *À l'écoute*, Galilée, Paris, 2002, p. 58.

¹⁰ Cf. Roger Munier, *Contre l'image*, Gallimard, Paris, 1963. Dar aici – trebuie precizat – Munier scoate în evidență carențele imaginilor cinematografice și fotografice. Ca și Alain, de altfel, pentru care aceste imagini nu au darul de „a face vizibile felii de aer”, fiind ca atare „imagini fără relief” (*Préliminaires à l'esthétique*, Gallimard, Paris, 1939, pp. 167, 169).

o propune o reprezentare a lucrurilor. Ea se află în lucruri, fără să le confişte semnificabilul, într-o paradoxală distanță a ascultării,¹¹ în locul nedeterminat al vacuității gândirii, a imaginii, a reprezentării. De aceea, semnificabilul este un non-manifestabil real, fără un orizont de prezență: celebrare pură, originară, lipsită de aportul unei experiențe, al unei „trăiri” în care s-ar expune.

Nu este aceasta tocmai exigența interogării filosofice originare, a unei rostiri de dinaintea rostitudinii? Căci „rostirea nu-și are locul în rezultat, doar la nivelul celor rostite. Ea se produce altundeva. Acest altundeva care întemeiază cuvântul îl debordează”,¹² nefiind – în textura sa întrupată poetă – decât mărturia unui simplu elan al rostirii pure, o „epifanie a lipsei”. Înțelegerea albă (a intuiției eidetice) presupune astfel o *practică apofatică* sau o *fenomenologie a inaparentului*.¹³ Ea ar trebui să regăsească drumul „între ceea ce afirmă și ceea ce maschează”, trupul unei imagini intermediare – de trecere – între ceea ce se propune cuvântării și apariția semnificabilului însuși: un traseu oblic ce surprinde veșnicul (re)început al rostirii poetale.¹⁴ Or începutul este un transcendent, un dincolo de înțelegerea pur interpretativă. De aceea, fiecare act de înțelegere intuitivă reface distanța unui mereu nou reînceput, distanță fondatoare în care „lucrurile nu sunt spuse poetic, pornind

¹¹ „Ar trebui revenit la această idee a proximității prin distanță, a intuiției ca auscultare sau palpație în densitate” (Maurice Merleau-Ponty, *Le Visible et l'Invisible*, ed. cit., p. 170).

¹² Roger Munier, *La Dimension d'inconnu*, ed. cit., p. 28.

¹³ „O fenomenologie a inaparentului și, prin urmare, o descriere încă exterioară” care nu constă într-o întoarcere „la lucrurile însele”, ci „la «negativele» lor liminare. O fenomenologie a limitei (sau a frontierei) ca vid – *kenos* –, presupunând deci «kenoza» proprie oricărei reducții” (Virgil Ciomoș, *Être(s) de passage*, Zeta Books, București, 2008, p. 47).

¹⁴ Roger Munier, *Le parcours oblique*, Éditions de la Différence, Paris, 1979, p. 31.

de la începutul care le iradiază în cuvântul poemului, ci în el”,¹⁵ în ivirea virginală, instantanee, continuă a pre-venirii lor originare în timpul rostirii. Nicio gândire nu ar putea tematiza acest început semnificabil care „face” semn prin țesătura cuvintelor. Căci „gândirea scrutează”, pe când poezia dezvăluie această venire în ceea ce ea numește, deschide distanța străbătută de ceea ce vine și se arată înainte de a fi numit și de *a fi* ca atare. Ea cheamă lucrurile în numele noii lor arătări, în pre-manifestarea prezenței lor evocate, necuvântate, care nu face încă *figură* de ființă cu nume și adresă, ci e abia chemată la ființă.¹⁶ „Așa cum gândirea este atenție asupra ființei, poezia este o sesizare oblică a timpului”.¹⁷ Înțelegerea albă se lasă impregnată de prezentul fără de timp al începutului, sarcină ce re-începe cu fiecare poem, intranzitiv, în lipsa vreunui obiect pe care să-și fixeze privirea. „Aici se încheagă paradoxul poeziei, în diferența sa față de gândire: Ea nu numește necunoscutul: îi dă *loc* în poem”.¹⁸ Dincolo de rostirea pură căreia ambele îi oferă cutia de rezonanță a începutului semnificabil, căci restaurează limbajul aducându-l la origine, cuvântul poeziei nu se confundă cu cel al filosofiei; „poezia nu este filosofia: ea nu meditează asupra limbajului, ea îl produce; dar nu-l

¹⁵ *Ibidem*, p. 13.

¹⁶ Căci „a numi nu înseamnă a distribui calificative, a folosi cuvinte. A numi înseamnă a chema pe nume. Numirea este chemare. Chemarea apropie ceea ce cheamă (...). Care prezență este mai înaltă, cea care se întinde sub ochii noștri sau aceea a ceva ce este chemat?” (Martin Heidegger, *Acheminement vers la parole*, Gallimard, Paris, 1976, pp. 22-23).

¹⁷ Roger Munier, *op. cit.*, p. 20. „Sesizare refuzată ca atare gândirii în registrul ce-i este propriu. Ar fi aici punctul crucial de despărțire între poezie și gândire? Doar dacă *începutul* pe care poezia îl semnalează nu desemnează un câmp nou pentru o gândire liberă de «ființă», desprinsă cel puțin de o privire anume, imobilă în esență” (*ibidem*).

¹⁸ *Ibidem*, p. 22.

inventează: ea transfigurează numai limbajul comun”.¹⁹ Transfigurare imaginală în care ceea ce începe să semnifice nu pune în vedere, arată ceea ce nu apare în vizibilitatea textului, se rostește precum o negare – ori o punere în absență – a tuturor celor ce se afirmă în orizontul prezenței. Apofatismul acestui demers subliniază tocmai *locul* inaparentului, figura (imprezentabilă și nereprezentativă) a semnificabilului, adică *imaginea* unei urme.²⁰ „Loc al unei întâlniri *posibile* (s. n.) între actul prim (*a vedea*) și sensul dat ființei prin puterea logos-ului (actul de *a semnifica*)”.²¹ Iar mediul propriu al ivirii imaginii este o distanță care nu desparte, ci unifică, leagă lucrurile între ele în cuprinsul deschis al poemului. Loc predilect al *diafanului* situat la dubla încrucișare a vederii și a vizibilului, a apariției și a constituirii imaginii.²²

¹⁹ Mikel Dufrenne, *Poeticul*, ed. cit., p. 62.

²⁰ Loc al inaparentului care „se revelează mai degrabă în schimbări decât în stări, implicându-l pe cel care se aventurează acolo, și care în final nu propune analizei decât urme – aceste imagini fragile – de-a lungul parcursului de descoperit și a cărui direcție e mai importantă decât capătul” (Jean Burgos, „La notion de motif dans les recherches sur l’imaginaire”, în Michel Vanhellputte and Léon Somville (ed.), *Motifs in Art and Literature Proceedings of the Symposium at the Vrije Universiteit Brussel, Uitgeverij Peeters Leuven*, 1984, p. 33).

²¹ Anca Vasiliu, *Dire et voir. La parole visible du Sophiste*, Vrin, Paris, 2012, p. 28.

²² Despre semnificațiile complexe ale diafanului, cf. interpretările Ancăi Vasiliu: *Du diaphane. Image, milieu, lumière dans la pensée antique et médiévale*, Vrin, Paris, 1997 (trad. rom. Polirom, Iași, 2010); „Diaphane”, în Barbara Cassin (dir.), *Vocabulaire européen des philosophies*, Seuil, Paris, 2004. Cităm din această ultimă lucrare: „Situat la dubla întretăiere a vederii și a vizibilului, a apariției și a constituirii imaginii, termenul *diafan* este astăzi unul din martorii cei mai revelatori ai modului în care cei din vechime priveau, concepeau și înțelegeau lumea. Căci, pentru gândirea antică și medievală, nu e suficient să fie lumină și ceva «solid» pentru ca lumea să fie văzută în culorile ei și cunoscută în formele și speciile ei, trebuie să existe de asemenea diafanul, adică

NOTE INTRODUCTIVE

LA FENOMENOLOGIA INAPARENTULUI

Fenomenologia inaparentului are o vocație „arheologică”; ea investighează fenomene originare care nu se arată, sunt „nu-încă-vizibile”. Cum spune G. Guest, această fenomenologie „face semn spre ceea ce, fiind prezent, rămâne nevăzut, necunoscut. Ea arată ceva ce nu se arată percepției noastre obișnuite. Ceva ce necesită, pentru a fi primit, o recunoaștere”: „«faptul» extrem și singular, și la prima vedere «inaparent»”.²³ Este vorba în esență de o fenomenologie a invizibilului pentru care fenomenul nu se dă în spectacolul exteriorității, în faptul de a apărea al lumii vizibile. Fiind modul radical al fenomenului – *radix*-ul său –, inaparentul este *fondul de posibilitate* al apariției, ceea ce rămâne în latență, arătându-se în el însuși, în nemanifestarea sa care face posibil ca ceea ce apare să se manifeste. Ar fi mai degrabă, potrivit lui J.-F. Courtine, o „aphanologie”²⁴, adică o fenomenologie de dincolo de orice fenomen vizibil, care are ca obiect figurile absenței, imaginile invizibile, nesensizate

un «mediu» care leagă lucrurile între ele și deschide prin el o cale către receptarea sensibilă și înțelegere. De atunci, diafanul a ajuns să pătrundă în mod tacit nu doar orice știință optică, ci și întreaga reprezentare a lumii sub dublul său aspect sensibil și inteligibil, operând astfel, prin participarea sa la lumină, o veritabilă mutație între vizibil și invizibil” (p. 307).

²³ Gérard Guest, „Aux confins de l’inapparent (L’extrême phénoménologie de Heidegger)”, în Pascal Dupond, Laurent Cournarie (éd.), *Phénoménologie: Un siècle de philosophie*, Ellipses, Paris, 2002, p. 125. „Căci «inaparentul» nu apare aici decât drept modul extrem al «fenomenului» prin excelență: adică ceea ce «în inaparența sa face posibil ca ceea ce apare să apară»” (*ibidem*, p. 112).

²⁴ Cf. Jean-François Courtine, *Heidegger-et la phénoménologie*, Vrin, Paris, 1990, pp. 278, 396.

de percepția sensibilă. În *Seminarul de la Zähringen* (1973), ultimul Heidegger, punând tema unei posibile fenomenologii a inaparentului, interoghează însuși fundamentul percepției sensibile: „Dar care este fundamentul percepției sensibile? Pe ce este întemeiat obiectul sensibil ca sensibil? Fundamentul sensibilului este ceea ce Husserl numește *Hylè*, adică ceea ce afectează în mod sensibil, pe scurt datele senzoriale (albastrul, negrul, extensia spațială etc.). Ce este perceput în mod sensibil? Sunt înseși datele senzoriale. Or, *cu* aceste date senzoriale are loc, în percepție, apariția unui *obiect*. Obiectualitatea obiectului nu poate fi percepută sensibil. Rezumând, faptul că obiectul este obiect nu rezultă dintr-o intuiție sensibilă”.²⁵ El este *ek-static*, „imanența este spartă de la un capăt la altul”,²⁶ ea devine un raport invizibil cu realul.

Heidegger explică acest proces în felul următor: „Văd o hârtie albă. Dar e vedere și vedere; două vederi: vederea sensibilă și vederea categorială. (...) Repetăm: când văd această carte, văd un lucru substanțial, fără să văd totuși substanțialitatea așa cum văd cartea. Or tocmai substanțialitatea este cea care, în inaparența ei, face posibil ca ceea ce apare să apară. În acest sens putem spune chiar că ea este mai aparentă decât aparentul însuși”.²⁷ Vederea in-sensibilă se întoarce asupra propriei intenții, aproape decizându-se de ea, o vedere neintențională, „aphanologică”, ce șterge sensibilul și ignoră reprezentatul, căci acum „obiectul” ei este un nereprezentabil. În acest *positum* al oricărei percepții, posibilul imperceptibil face posibilă percepția însăși, iar tot ce apare e acoperit în adâncul ascunsului, inaparent percepției

²⁵ Martin Heidegger, *Questions*, III et IV, Gallimard, Paris, 1996, pp. 462-463.

²⁶ *Ibidem*, p. 471.

²⁷ *Ibidem*, p. 462.

sensibile, nevăzut întrucât nu dă încă nimic de văzut, precum „ființa fără adăpost întoarsă în întregul ființării”.²⁸ Se deschide însă intuiției eidetice în formele diafane ale trecerii și transparenței, în imaginile absenței și ale luminii prin care se vede. Ceea ce nu apare percepției face perceptibil, nu se dă spre vedere, dar face vederea posibilă, fiind el însuși posibilul vederii. Aspect ce pune un raport invizibil, inaparent, cu ființa realului, derealizată, de-ființată, fluidizată până la forma pură a ființării, acolo unde inaparența este trans-aparență. Inaparentul nu are relație cu ființa și cu prezența, ci cu absența sau chiar cu nimicul revelat apofatic și a cărui epifanie are loc în trupul poetal al imaginii. De aceea, „absența, în perspectiva unei «fenomenologii a inaparentului», nu este o figură: ea este un fond, un suport și o înfășurare, chiar dacă ea se realizează, se recompune sau se analizează în tot atâtea figuri pe care le acaparează capacitatea noastră analitică. «Figurile absenței» ascultă de mișcarea unei absențe fără figură”.²⁹ Câtă inaparență, atâta absență de ființă, dar tot atâta donație a posibilului fără prealabilul ființei.

Prin urmare, imaginea poetală nu e una de primă instanță, ea nu se impune ca prezență evidentă la suprafața textului, nu intră în orizontul de vizibilitate al ființei textuale. Inaparența ei este un fond clar-obscur, intermediul translucid al ivirii semnificabilului original. Ceea ce este de prim abord și apare în textul unui poem este imaginea

²⁸ *Ibidem*, p. 368.

²⁹ Victor Martinez, „La phénoménologie de l'inapparent» dans les œuvres de Heidegger et Du Bouchet”, în Anke Grutuschus, Peter Krilles (Hg.), *Figuren des Absenz. Figures de l'absence*, Frank & Timme, Berlin, 2010, p. 70. Cf. și Jean Grondin, „L'universalité de l'herméneutique et les limites du langage: Contribution à une phénoménologie de l'inapparent”, *Laval théologique et philosophique*, vol. 53, no. 1, février 1997, pp. 181-194.

deja constituită, prinsă în rețeaua semnificațiilor ca element al unei lumi imaginare. Este imaginea poetică textuală ca obiect al tematizării interpretative, chiar dacă înțelegem acest travaliu exegetic drept *inter-pretatio*, adică prestație intermediară, strecurarea printre rândurile unui text.³⁰ Imaginea poetală în schimb, figură a absenței, nu e interpretabilă decât în momentul în care ea deja nu mai este, sau – altfel spus – „figurează” în subtextul ori mai degrabă în pre-textul în care ea se ivește și semnifică înainte de *a fi*. Faptul că ea este inaparentul (*unscheinbar*) o arată drept „acea fenomenalitate prin excelență care, întrucât nu e nici imediată, nici ontică, nu poate fi redusă la o intenție eidetică”. Este motivul pentru care „«fenomenologul inaparentului» nu mai este spectatorul ideal al adevărului lumii esențelor sale: el învață să locuiască lumea pe măsura retragerii lucrurilor”.³¹ *Unscheinbar* trebuie înțeles în sensul lui *unbemerlich* (inevident, neremarcant),³² și totuși *Ereignis*, eveniment al revelării propriului, ceea ce se așază sub ochi.³³ „Pe ce se întemeiază inaparentul lucrului ca lucru?” – se întrebă

³⁰ Cf. Hans-Georg Gadamer, „Hermeneutik auf der Spur”, în *GW*, 10, *Hermeneutik im Rückblick*, Mohr, Tübingen, 1995, p. 173.

³¹ Dominique Janicaud, *Chronos. Pour l'intelligence du partage temporel*, Grasset, Paris, 1997, p. 159. Idee reluată în *Phénoménologie éclatée*, Éditions de l'Éclat, Paris, 1998, pp. 100, n. 14 și 109.

³² Așa cum a sugerat Françoise Dastur într-un seminar de la Centre de Recherches Phénoménologiques et Herméneutiques, Archives Husserl, în 1992. Cf. și Françoise Dastur, *Heidegger et la pensée à venir*, Vrin, Paris, 2011.

³³ „Textul din 1973 pare să indice spre o fenomenologie perfect eliberată de metafizică și chiar de operațiile husserliene ale fenomenologiei, fiindcă ea nu desemnează nimic altceva decât *Ereignis*-ul: «*Ereignis* ist das Unscheinbarste des Unscheinbaren – cel mai puțin aparent din inaparent», deci într-un sens radical, o gândire care urmează abia să vină și care ar urca dincoace de timp și de ființă” (Jean-Luc Marion, *În plus. Studii asupra fenomenelor saturate*, Deisis, Sibiu, 2003, p. 129).

Heidegger – căci „în orice fel cu putință, omul nu-și poate reprezenta decât lucruri care să se fi luminat mai întâi ele însele și care să i se fi arătat în propria lumină”, dar „numai ceea ce survine din cuprinsul lumii fără să apară devine un lucru”, răspunde el,³⁴ iar imaginea inaparentă este un astfel de „lucru” care survine în cuprinsul lumii unui poem fără să apară, chiar fără să-și semnaleze prezența, care arată însă spre locul ivirii semnificabilului. Dacă putem vorbi în acest caz de o *structură diafană* este tocmai în virtutea transparenței imaginii prin care luminează o lumină ce nu poate fi văzută, dar luminează în așa fel încât aduce la vedere ceea ce abia acum poate să transpară.

Este, în contextul similar al complexului arhitectural (peretele luminat, pe un fond de lumină) manifestarea transparentă a compartimentării gotice, așa cum o prezintă H. Jantzen: „Raportul dintre perete, ca masă corporală și plastică, și elementele spațiale ce se află în spatele său se manifestă ca raport între masa corporală și fond. Ceea ce înseamnă că peretele, ca delimitare a corpului navei în ansamblul său nu e de conceput fără acest fond de spațiu de la care ea își primește forța de a produce un efect, fond de spațiu care este el însuși zona optică aflată în spatele peretelui despărțitor. Ceea ce se exprimă în expresia «a fi în spatele a ceva» este tocmai relația dintre peretele material și fondul de spațiu. Astfel, ceea ce vrea să spună conceptul de structură diafană este că diversele elemente de spațiu situate în spatele peretelui mural (înțeles ca delimitare a navei) intervin funcțional ca pură manifestare optică în creația stilistică reprezentată de compartimentarea navei.

³⁴ Martin Heidegger, „La chose”, în *Essais et Conférences*, Gallimard, Paris, 1958, pp. 201-202, 218. El adaugă o remarcă ce nu apare decât în versiunea franceză: „Fără să apară (*unscheinbar*) desemnează ceea ce, întrucât e simplu, nu atrage atenția și totuși nu e o simplă iluzie”.